

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Албена Л. Георгиева-Ангелова, ИЕФЕМ – БАН,
на дисертационен труд на тема **„Безмензурната песен в Пиринския
фолклорен регион“** от Магдалена Христова Филатова
за присъждане на образователната и научна степен *доктор*

Дисертацията „Безмензурната песен в Пиринския фолклорен регион“ на Магдалена Филатова е посветена на значим и слабо проучен етномузиколожки проблем. Състои се от 178 с. текст и 56 с. приложения. Изложението съдържа увод, три глави, заключение и библиография. В увода авторката представя мотивите си да се занимава с избраната тема, като очертава обекта и предмета на своя труд, както и неговите цели и задачи. Посочва също методите, приложени в процеса на теренната и изследователската работа.

Първа глава определя границите на Пиринската фолклорна област и факторите, оказали влияние при обособяване на местните музикални и певчески традиции. Сред тези фактори важно значение имат миграциите на населението в различни райони и през различни исторически периоди, като това е довело до разнообразяване, обогатяване и нюансиране на локалните песенни образци. Авторката очертава структурните и функционални характеристики на песните от изследвания регион, като е подчертан интересът към онези трудови и обредни цикли, в които се срещат най-много безмензурни песни – жътварски, седенкарски, сватбен и др.

По-нататък в тази глава е направен преглед на етномузиколожките изследвания на Пиринския край, в които е засегната темата за безмензурната песен, което дава добра основа и отправна точка на авторката за нейните надграждащи наблюдения и навлизане в детайли. Тук бих препоръчала да се избягва *отрицателното*, както го наричам, позоваване на автори, в чиито трудове не е засегнат конкретният проблем на дисертацията, защото това създава впечатление за омаловажаване на работата им, за липса или недоглеждане от тяхна страна, когато всъщност техният фокус е бил друг и е очевидно, че без техните усилия и събран материал, днешните ни специализирани занимания не биха били възможни.

Обръщам внимание също, че в началото на главата на с. 10, вероятно поради техническа грешка, е посочено, че Балканската война избухва през 1925

г. Също така погрешно при ритуалите за измолване на дъжд, е посочено „*вай гугу ле*“ (на с. 19, но и по-нататък в текста на с. 82) – форма, която не се среща във фолклорната ни култура. Всъщност става дума за обръщението „Вай, Дудуле“, от названието *дудула* или *додола* за *пеперуда*. Не мога да подмина и следното твърдение от с. 19: „За този край е типично пеенето по групи, явление, срещащо се и в други музикалнофолклорни райони“. Това твърдение за мен поражда съмнение в доброто познаване на една от фундаменталните характеристики на устната фолклорна традиция – нейния колективен характер, нашироко обсъждан и изясняван от всички основополагащи трудове по фолклор, особено когато става дума за песенното творчество. Още по-неуместен и неубедителен е приведеният цитат в подкрепа на колективния характер на народната художествена култура, който е заимстван не от някое от основните и въвеждащи в теорията на българския фолклор изследване, а от автореферат на дисертация на тема „Фолклорът като средство за патриотично възпитание в училищна и извънучилищна среда“.

Втора глава се фокусира върху безмензурната песен и нейната специфика. Най-напред са изведени по-общи наблюдения за явлението в българската традиция, като авторката посочва, че около една трета от всички документирани в миналото песни са безмензурни. Това ясно показва тяхната значимост като количество, но и като предпочитание на народните певци и на тяхната публика. Очертани са основните им белези: „Понятието „безмензурност“, въведено в българското музиковедие от Добри Христов, в същността си означава музика, напълно лишена от метрична организация, при която липсва организирано редуване на силни и слаби времена и при която няма тактови показатели и точно определен размер“ (с. 46). По-нататък в труда си авторката анализира какво по-конкретно означава това за музикалния строеж на песните и очертава отделни видове безмензурни песни. По-подробно са разгледани този тип песни в Пиринския край, като са очертани ритмичните им особености, мелодиката, амбитуса и пр. и е представено звученето им, когато са едногласни или многогласни.

Бих препоръчала да се избягват крайни определения като „напълно лишена от метрична организация“ (с. 46), „певецът подхожда *изцяло* творчески“; „разполага с *пълна* свобода на изпълнение“ (с. 53) и други подобни, защото самото изложение на авторката в следващи раздели опровергава подобна *пълна*

лишеност от метрична организация и свобода, както и *изцяло* творческият подход на певеца – оказва се, че при своето изпълнение той следва определена рамка, която прави песента разпознаваема и ѝ придава тъждественост. Също така прави впечатление, че авторката характеризира музикалните явления така, сякаш основният им начин на съществуване е в записан вариант и сякаш тя не отчита условността при изписването на определени музикални особености, например: „Този тип мелодии са основани изцяло на ритмичната схема на словесния текст *под тях*“ (с. 46); „Когато мелодията се развива без ограничението на *тактови черти*“ (с. 53); „*точкувани* кратки ритмични стойности“ (с. 109); „получена при сливането на две кратки трайности чрез *легатура*“ (с. 114) и пр.

Специално за словесния текст на песните ще отбележа, че на места в дисертацията е неточно характеризирани: *народно-силабическото* стихосложение на народната песен, което се определя от еднакъв брой на сричките и от цезурата в средата или на други места в стиха, не може да се нарече „*немерена реч*“, както е посочено на с. 46, 60 и другаде. На с. 66 се говори за *куплети*, на с. 73 – за *строфи*, а на с. се твърди, че „мереността се изразява в присъствието на *рими*“. *Куплетите, строфите и римите* са все явления от авторската поезия и тяхното отсъствие изрично се подчертава от всички изследователи на традиционната народна песен, да не говорим, че *римите* не биха могли да определят *мереността*, тъй като представляват краестишно съзвучие.

Третата глава е посветена на употребата на безмензурните песни в наши дни и на промените, настъпили в развитието им. Авторката тръгва от начина, по който те са се изпълнявали в традиционната култура на Пиринския край и проследява доколко днес те присъстват в репертоара на певците и любителските фолклорни групи от региона. Тя обръща внимание върху трудността при изпълнението им и необходимостта от гласови данни, но и от усъвършенстване на определени умения в процеса на усвояване на репертоара. При двугласните, които са значителен дял, допълнително се изисква синхрон и усет за общото звучене и въздействие. Посочено е, че данните от проведените наблюдения и интервюта ясно показват, че тези песни имат все по-ограничено място в изпълнителската практика. Освен че изискват сериозни данни и усилия, те вече не отговарят на динамиката на съвременността и на предпочитанията на публиката, а и на спецификата на концертните и фестивалните изяви. От друга страна обаче, както авторката е забелязала от изказвания на певци и

ръководители на групи, напоследък се наблюдава и тенденция към съхраняване на този жанр и целенасочен стремеж да бъде предаден като традиция, въпреки слабия интерес за усвояване от по-младото поколение.

Сериозен успех на авторката е лично записаният теренен материал, проведените наблюдения и интервюта, както и шестте дешифрирани безмензурни песни. Те доказват уменията ѝ за работа с респонденти, както и за документално отразяване в писмен вид на особеностите и спецификата на песенните образци. Отново искам да обърна внимание върху неточната употреба на термините *свободно* интервю и *биографичен метод*. Когато има насочващи въпроси, интервюто е *полу-структурирано*, а не свободно. *Биографичният* подход, от друга страна, не се състои в разкази за отделни ситуации от живота, а в цялостни житейски истории, които се анализират като отражение на по-общи исторически, антропологични или социални явления.

Изложението в дисертацията е последователно и логично. Езикът е ясен и четивен. Дисертантката е изпълнила поставените в труда задачи, като е очертала важни явления от певческата практика в миналото и в съвременността. Показала е умения за работа на терен, за вникване в същността на музикалната култура. Много от разделите завършват с изведени изводи и обобщения. Както често се случва в текстовете на млади специалисти, в труда има редица повторения на цели фрази и пасажии, както и много правописни и пунктуационни грешки. Като филолог по образование, си позволих да отбележа някои езикови и концептуални неточности и грешки, като съм убедена, че това ще насочи вниманието на авторката към начина на изразяване и към по-прецизен изказ, защото употребата на езика, особено в писмен вид, има дисциплиниращ мисълта ефект, а това е и една от задачите на научното изследване и развитие.

Казаното за дисертационния труд „Безмензурната песен в Пиринския фолклорен регион“ ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен *доктор* на Магдалена Христова Филатова.

31.07.2020 г.

проф. д.ф.н. Албена Георгиева-Ангелова